

ISSN 2786-5827

НАУКОВИЙ ВІСНИК Міжнародної асоціації науковців

SCIENTIFIC BULLETIN of the International association of scientists

TOM 3 № 2
VOLUME 3 ISSUE 2
2024

Серія: економіка, управління, безпека, технології
Series: Economy, Management, Security, Technology

www.man.org.ua

Електронне наукове видання
«Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців.
Серія: економіка, управління, безпека, технології»

наказом Міністерства освіти і науки України від 10.10.2022 р. № 894 включено
до категорії «Б» **Переліку наукових фахових видань України**
за спеціальностями:

- 051 – економіка;
- 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок;
- 073 – менеджмент;
- 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність;
- 292 – міжнародні економічні відносини

Редакційна колегія

Головний редактор:

Венгер Віталій Васильович, д.е.н., старший науковий співробітник, завідувач відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Відповідальний секретар:

Романовська Наталія Іванівна, к.е.н., доцент, науковий співробітник відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Члени редколегії:

Бондаренко Юлія Вікторівна, к.т.н., доцент, доцент кафедри технології хлібопекарських і кондитерських виробів, Національний університет харчових технологій, Україна

Бублик Євген Олександрович, д.е.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу грошово-кредитних відносин, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Гахович Наталія Георгіївна, к.е.н., старший науковий співробітник відділу промислової політики ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Глонті Владімір Джумберович, д.е.н., професор, керівник служби забезпечення якості освіти Батумського державного університету імені Шота Руставелі, Грузія;

Захарін Сергій Володимирович, д.е.н., професор, заступник Голови Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, Україна

Калина Вікторія Сергіївна, к.т.н., доцент, доцент кафедри харчових технологій, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна

Камбулова Юлія Вікторівна, д.т.н., професор, професор кафедри технології хлібопекарських і кондитерських виробів, Національний університет харчових технологій, Україна

Кочубей-Литвиненко Оксана Валер'янівна, д.е.н., доцент, Директор Навчально-наукового інституту харчових технологій, Національний університет харчових технологій, Україна

Клапків Юрій Михайлович, д.е.н., доцент, доцент факультету економіки та соціології, Лодський університет, Польща

Кричевська Тетяна Олександрівна, д.е.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник сектора інституційної економіки відділу економічної теорії, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Кушніренко Оксана Миколаївна, д.е.н., доцент, старший науковий співробітник відділу промислової політики, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Мельничук Наталія Юрївна, доктор економічних наук, доцент, фінансовий аналітик, Наукова громадська організація «Пошукова та екологічна геохімія», Україна

Недзюлка Павел, д.е.н., професор Варшавської школи економіки, Польща

Осейко Микола Іванович, д.т.н., професор

Пойда-Носик Ніна Никифоровна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, Україна

Полінкевич Оксана Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету, Україна

Применко Владислав Геннадійович, к.т.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування, Відокремлений підрозділ «Дніпровський факультет менеджменту і бізнесу Київського університету культури», Україна

Рамський Андрій Юрійович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Київського столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна

Ткач Іван Миколайович, д.е.н., професор, начальник центру оборонного менеджменту, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна

Ципліцька Олена Олександрівна, д.е.н., доцент, старший науковий співробітник відділу промислової політики, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Чижєвська Марина Борисівна, к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Україна

Шевченко Ірина Іванівна, д.т.н., професор, кафедра технології м'яса і м'ясних продуктів, Національний університет харчових технологій, Україна

Шевченко Олена Миколаївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Україна

Засновник електронного наукового видання
«Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців.
Серія: економіка, управління, безпека, технології»
ГО «Міжнародна асоціація науковців» (man.org.ua)

Видання засновано у 2021 році.

Адреса редакції: 02034, м. Київ, вулиця Градинська, буд. 11, оф. 132. Тел.: +38 (068) 052-63-78.
email: redactor.mango@gmail.com

Наказом МОН України від 10.10.2022 р. №894 видання включено до **категорії «Б»** за спеціальностями: 051 – економіка; 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок; 073 – менеджмент; 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 292 – міжнародні економічні відносини

З М І С Т

Осташко Тамара Олексіївна, Ленінова Ганна Володимирівна.
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ЕКСПОРТ УКРАЇНИ В ЄС: ПРОГНОЗИ, ОБМЕЖЕННЯ І ВИКЛИКИ

Лайко Олександр Іванович, Алексєєвська Галина Сергіївна, Михайленко Владислав Іванович.
МЕТОДИКА ОЦІНКИ ПОТУЖНОСТЕЙ ПОРТОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Ципліцька Олена Олександрівна.
МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ З ВИРОБНИЦТВА ТИТАНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ МЕДИЧНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Міненко Михайло Анатолійович, Машталір Вадим Віталійович, Міненко Людмила Миколаївна.
УМОВИ СПРІЯННЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНО-СТІЙКОМУ РОЗВИТКУ І НАБУТТЮ БАЖАНИХ КОНКУРЕНТНИХ Й РЕПУТАЦІЙНИХ ПЕРЕВАГ ЮРИДИЧНОЮ ОСОБОЮ

Хаустов Володимир Кирилович.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИДОБУВАННЯ ЛІТІЄВИХ РУД ТА ВИРОБНИЦТВА ЛІТІЙМІСТКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Олефір Володимир Костянтинович.
ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА МЕТАЛЕВОГО ТИТАНУ В КРАЇНАХ СВІТУ

Трипольська Галина Сергіївна, Письменна Уляна Євгенівна, Кубатко Олександра Вікторівна.
СХЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ АВТОНОМНИХ ГЕНЕРУЮЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ У ПРИВАТНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ

Проданова Лариса Василівна, Якушев Олександр Володимирович, Кравченко Дмитро Олексійович.
АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ: СВІТОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТРЕНДИ

Пижьянов Сергій Костянтинович.
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сулима Мар'яна Олександрівна, Шавурська Любов Вікторівна.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

ISSN 2786-5827

Електронне наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ НАУКОВЦІВ.

Серія: економіка, управління, безпека, технології

SCIENTIFIC BULLETIN OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF SCIENTISTS.

Series: Economy, Management, Security, Technology

Том 3, № 2, 2024

Volume 3, Issue 2, 2024

www.man.org.ua

Наказом МОН України від 10.10.2022 р. №894 видання включено до **категорії «Б»** за спеціальностями:
051 – економіка; 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок; 073 – менеджмент;
076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 292 – міжнародні економічні відносини

CONTENTS

Ostashko Tamara, Lienivova Hanna. AGRICULTURAL EXPORTS FROM UKRAINE TO THE EU: FORECASTS, LIMITATIONS AND CHALLENGES

Laiko Oleksandr, Alekseevskaya Halyna, Mykhailenko Vladyslav. METHODOLOGY FOR ASSESSING THE CAPACITIES OF THE WATER TRANSPORT PORT INFRASTRUCTURE IN UKRAINE IN THE MODERN BUSINESS ENVIRONMENT

Tsyplitska Olena. POSSIBILITIES OF INTEGRATION OF UKRAINE INTO GLOBAL VALUE CHAINS OF TITANIUM PRODUCTS FOR MEDICAL PURPOSES PRODUCTION

Minenko Mykhaylo, Mashtalir Vadym, Minenko Liudmyla. CONDITIONS FOR FOSTERING INTENTIONAL AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT, AS WELL AS ATTAINING DESIRED COMPETITIVE AND REPUTATIONAL ADVANTAGES BY A LEGAL ENTITY

Khaustov Volodymyr. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF LITHIUM ORE MINING AND PRODUCTION OF LITHIUM CONTAINING PRODUCTS IN UKRAINE

Olefir Volodymyr. GOVERNMENT STIMULATION OF THE PRODUCTION OF METAL TITANIUM IN COUNTRIES OF THE WORLD

Trypolska Galyna, Pysmenna Uliana, Kubatko Oleksandra. STATE SUPPORT SCHEMES FOR THE DEVELOPMENT OF AUTONOMOUS GENERATING CAPACITIES OF RENEWABLE ENERGY IN PRIVATE HOUSEHOLDS OF UKRAINE

Prodanova Larysa, Yakushev Oleksandr, Kravchenko Dmytro. ANALYSIS OF THE PHARMACEUTICAL MARKET: GLOBAL AND NATIONAL TRENDS

Pyzhianov Sergiy. APPLICATION METHODS OF MARKETING RESEARCH AT INDUSTRIAL ENTERPRISES

Sulyma Mariana, Shavurska Liubov. CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF BANK LENDING IN UKRAINE

ISSN 2786-5827

Електронне наукове видання

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ НАУКОВЦІВ.

Серія: економіка, управління, безпека, технології

SCIENTIFIC BULLETIN OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF SCIENTISTS.

Series: Economy, Management, Security, Technology

Том 3, № 2, 2024

Volume 3, Issue 2, 2024

www.man.org.ua

Наказом МОН України від 10.10.2022 р. №894 видання включено до **категорії «Б»** за спеціальностями:
051 – економіка; 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок; 073 – менеджмент;
076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 292 – міжнародні економічні відносини

DOI 10.56197/2786-5827/2024-3-2-7

УДК 330.3:339.1

Проданова Лариса Василівна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Черкаський державний технологічний університет,
бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, Україна, 18006
email: l.prodanova@chdtu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4280-6013>
Researcher ID: ACG-5789-2022
Scopus ID: 57211341207

Якушев Олександр Володимирович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет,
бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, Україна, 18006
email: aleksandro@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0699-1795>
Researcher ID: ITZ-0556-2023
Scopus ID: 57219488298

Кравченко Дмитро Олексійович,
здобувач вищої освіти ступеня магістр,
Черкаський державний технологічний університет,
бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, Україна, 18006
email: kravhcenco2013@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3893-7136>

Prodanova Larysa,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
professor of the department of management and business administration,
Cherkasy State Technological University,
boulevard Shevchenko, 460, Cherkasy, Ukraine, 18006
email: l.prodanova@chdtu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4280-6013>
Researcher ID: ACG-5789-2022
Scopus ID: 57211341207

Yakushev Oleksandr,
PhD in Economics, Associate Professor,
associate professor of the department of social welfare,
Cherkasy State Technological University,
boulevard Shevchenko, 460, Cherkasy, Ukraine, 18006
email: aleksandro@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0699-1795>
Researcher ID: ITZ-0556-2023
Scopus ID: 57219488298

Kravchenko Dmytro,
a higher education graduate with a master's degree,
Cherkasy State Technological University,
boulevard Shevchenko, 460, Cherkasy, Ukraine, 18006
email: kravhcenco2013@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3893-7136>

АНАЛІЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ: СВІТОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТРЕНДИ

ANALYSIS OF THE PHARMACEUTICAL MARKET: GLOBAL AND NATIONAL TRENDS

Вступ. Розвиток фармацевтичного ринку відбувається динамічно і непередбачувано. Опубліковані раніше дослідження ринку є досить повними і глибокими, але вони досить швидко втрачають актуальність. Тому доцільно говорити про тенденції та напрями розвитку фармацевтичного ринку лише в досить короткостроковому, до п'яти років, часовому проміжку. Останні зміни на фармацевтичному ринку в Україні зумовлені його пристосуванням до умов воєнного стану.

Матеріали та методи. Аналіз світового, європейського та вітчизняного ринку оснований на статистичних матеріалах і річних звітах, опублікованих міжнародними та українськими організаціями на їхніх офіційних вебсайтах. Логіка дослідження ґрунтується на індуктивному методі пізнання. Методи графічного аналізу дозволяють досліджувати ряди динаміки обсягу доходів фармацевтичної промисловості, а метод структурного аналізу використовується для вивчення структури фармацевтичного ринку. У статті застосовано ранжування українських компаній за часткою ринку та за оцінкою діяльності з формуванням узагальненого рейтингу.

Результати і обговорення. За останні два десятиліття фармацевтична промисловість зазнала значного зростання. Найбільші доходи отримали компанії США, які володіють головними світовими брендами. Сильні бренди дозволяють цим компаніям виділитися серед конкурентів, а надійність брендів створює довіру серед зацікавлених сторін. R&D є основою розвитку галузі. Європейська фармацевтична галузь стикається зі зростаючою конкуренцією з боку країн, що розвиваються. Європейський Союз змінює регуляторне середовище фармацевтичної промисловості, встановлює нові нормативні відносини у суспільстві для покращення доступності ліків. Сучасний стан фармацевтичного ринку в Україні характеризується проблемами, спричиненими війною. Але вже починаючи з кінця 2022 року фармацевтичний ринок України демонструє часткове відновлення. Спостерігається зростання обсягу проданих ліків, хоча лише у гривневому, а не натуральному еквіваленті. Ціновий фактор значно впливає на вибір споживачів на користь вітчизняних ліків низького цінового сегмента. Проблеми нестачі фінансових ресурсів, які поглибилися у роки війни, вимагають пошуку механізмів колаборації між усіма учасниками ринку. Компанія Фармак лідирує в

узагальненому рейтингу на фармацевтичному ринку України. Найвищу позицію компанії Фармак на ринку підтверджують її досягнення за останні роки.

Висновки. Проведений аналіз дозволив виявити закономірності та тенденції у розвитку світового, європейського та українського фармацевтичного ринку. Кожний з цих ринків має особливості розвитку, які зумовлюються поведінкою їхніх учасників. Оскільки Україна не є основним гравцем ані світового, ані європейського ринку, то вона не впливає значно на їхні тренди й, навпаки, не всі тенденції розвитку глобального та регіонального ринків притаманні українському національному ринку. Фармак і Дарниця є лідерами в узагальненому рейтингу українських компаній, сформованому у статті за авторською методикою. Запропонована методика визначення узагальнених рейтингів вимагає подальших удосконалень на предмет більш коректного рейтингування компанії з однаковими оцінковими балами.

Ключові слова: світовий фармацевтичний ринок, європейський фармацевтичний ринок, український фармацевтичний ринок, тренди розвитку, фармацевтичні компанії, фармацевтична галузь, фармацевтичний бренд

Introduction. The development of the pharmaceutical market is dynamic and unpredictable. Previously published market studies are quite complete and in-depth, but they quickly lose relevance. Therefore, it is appropriate to talk about the trends and directions of development of the pharmaceutical market only in a fairly short-term, up to five years, time frame. The latest changes in the pharmaceutical market in Ukraine are due to its adaptation to the conditions of martial law.

Materials and methods. The analysis of the world, European and domestic market is based on statistical materials and annual reports published by international and Ukrainian organizations on their official websites. The logic of the research is based on the inductive method of cognition. The methods of graphic analysis allow to study the series of dynamics of the volume of revenues of the pharmaceutical industry, and the method of structural analysis is used to study the structure of the pharmaceutical market. The article uses the ranking of Ukrainian companies by market share and activity assessment with the formation of a generalized rating.

Results and discussion. The pharmaceutical industry has experienced significant growth over the past two decades. The largest revenues were received by US companies that own major global brands. Strong brands allow these companies to stand out from their competitors, and brand credibility creates trust among stakeholders. R&D is the basis of industry development. The European pharmaceutical industry is facing increasing competition from developing countries. The European Union is changing the regulatory environment of the pharmaceutical industry, establishing new regulatory relationships in society to improve the availability of medicines. The current state of the pharmaceutical market in Ukraine is characterized by problems caused by the war. But starting from the end of 2022, the pharmaceutical market of Ukraine shows a partial recovery. There is an increase in the volume of sold medicines, although only in the hryvnia equivalent, not in kind. The price factor significantly affects the choice of consumers in favor of domestic drugs of the low price segment. The problems of lack of financial resources, which deepened during the war years, require the search for mechanisms of collaboration between all market participants. Farmak is the leader in the overall rating on the pharmaceutical market of Ukraine. The highest position of Farmak on the market is confirmed by its achievements in recent years.

Conclusions. The analysis made it possible to identify patterns and trends in the development of the world, European and Ukrainian pharmaceutical market. Each of these markets has development features that are determined by the behavior of their participants. Since Ukraine is not a major player in either the world or the European market, it does not significantly influence their trends and, on the contrary, not all trends in the development of global and regional markets are characteristic of the Ukrainian national market. Farmak and Darnytsia are leaders in the generalized rating of Ukrainian companies, formed in the article according to the author's methodology. The proposed methodology for determining generalized ratings requires further improvements for more correct rating of companies with the same rating points.

Keywords: global pharmaceutical market, European pharmaceutical market, Ukrainian pharmaceutical market, development trends, pharmaceutical companies, pharmaceutical industry, pharmaceutical brand

JEL Classification: I11, M31, N30, L11

Вступ. Фармацевтична галузь займається дослідженнями, розробкою, виробництвом та розповсюдженням ліків і є однією з найприбутковіших у світі. Фармацевтичний ринок розвивається динамічно і непередбачувано. Зростанню ринку сприяють такі чинники, як розвиток хіміко-біологічних, інформаційних технологій, ступінь та масовість захворюваності населення, підвищення тривалості життя та усвідомленості про здоров'я, запровадження інноваційних методів діагностики й лікування. Серед негативних факторів впливу – конкуренція, яка торкається як новостворених, так і “старих” компаній, вимоги щодо високих інвестицій на дослідження і розробки, регулювання з метою дотримання безпеки та якості ліків, патентні та стандартні обмеження.

Опубліковано багато наукових статей, присвячених аналізу фармацевтичного ринку. Науковці М. Рахман та О. Сівакова (Рахман, 2018), Н. Кузьмінська та О. Місяйло (Кузьмінська, 2018), А. В. Вітюк та К. Р. Траченко (Вітюк, 2018), Могилова та Я. Д. Григолая (Могилова, 2021), Г. Ейбен та ін. (Eiben, 2021) дослідили тенденції розвитку національного ринку у “доковідний” період і відзначили його зростання з переважанням імпортних препаратів у цій структурі та вітчизняних – у натуральній структурі. Автори О. Шандарівська та А. Цветковська (Шандарівська, 2022), П. Осос (Осос, 2021), С. Войтко та С. Корольова (Войтко, 2021), О. Б. Саліхова (Саліхова, 2020) розглядають період пандемії COVID-19, яка зумовила поживлення світового ринку, ускладнивши присутність на них українських компаній. Автори підсумовують, що протягом досліджуваного періоду збільшення концентрації ринку призвело до складності утримання фармацевтичними підприємствами конкурентних позицій, виходу з нього слабких виробників. В продовження дослідження епохи пандемії в роботі (Пенькова, 2022) зазначено, що фармацевтична галузь однією з перших пристосувалася до її негативних наслідків завдяки високому рівню інноваційності виробництва та запровадженню цифрових технологій у просуванні продуктів. Автори І. Попова та ін. (Попова, 2023), Л. Шимановська-Діанич та ін. (Шимановська-Діанич, 2023), О. Світовий (Світовий, 2023), С. Лихолат та М. Левицька (Лихолат, 2023), А. Федорченко та ін. (Федорченко, 2023) виявили проблеми вітчизняного ринку у роки війни – зниження роздрібного продажу ліків, скорочення кількості аптек, зміна структури споживання препаратів, скорочення експорту та імпорту ліків.

Не дивлячись на всебічність і глибину раніше проведених аналітичних досліджень, вони досить швидко втрачають актуальність. Тому доцільно говорити про тенденції та напрями розвитку фармацевтичного ринку лише в досить короткостроковому, до п'яти років, часовому проміжку. Останні зміни на фармацевтичному ринку в Україні зумовлені його пристосуванням до умов воєнного стану.

Метою даної статті є проведення аналізу фармацевтичного ринку на світовому, регіональному та національному рівнях в сучасних умовах та виявлення основних трендів його розвитку.

Матеріали та методи. Стаття базується на статистичних матеріалах і річних звітах, опублікованих міжнародними та українськими організаціями на їхніх офіційних вебсайтах.

Логіка дослідження ґрунтується на індуктивному методі пізнання, який передбачає збір і обробку даних про стан світового, європейського та українського фармацевтичних ринків, в результаті чого робляться висновки про тенденції їх розвитку.

Науковий метод статистичного аналізу полягає у застосуванні методик статистики для виявлення закономірностей стану та розвитку об'єкта дослідження (предмета, явища чи процесу). Серед багатьох статистичних методів у даній статті обрані методи графічного аналізу рядів динаміки обсягу доходів фармацевтичної промисловості, а також структурного аналізу – для вивчення структури фармацевтичного ринку.

Метод рейтингових оцінок полягає у формалізації отриманих оцінок. У статті застосовано одну з форм рейтингової оцінки – ранжування компаній за часткою ринку та за оцінкою діяльності. За допомогою методу узагальнення здійснено поєднання двох рейтингів і побудовано узагальнений рейтинг фармацевтичних компаній.

Результати і обговорення. За останні два десятиліття фармацевтична промисловість зазнала значного зростання завдяки, серед іншого, безперервним пошукам остаточних рішень для таких хвороб, як СНІД та недавньої пандемії COVID-19 (рис. 1).

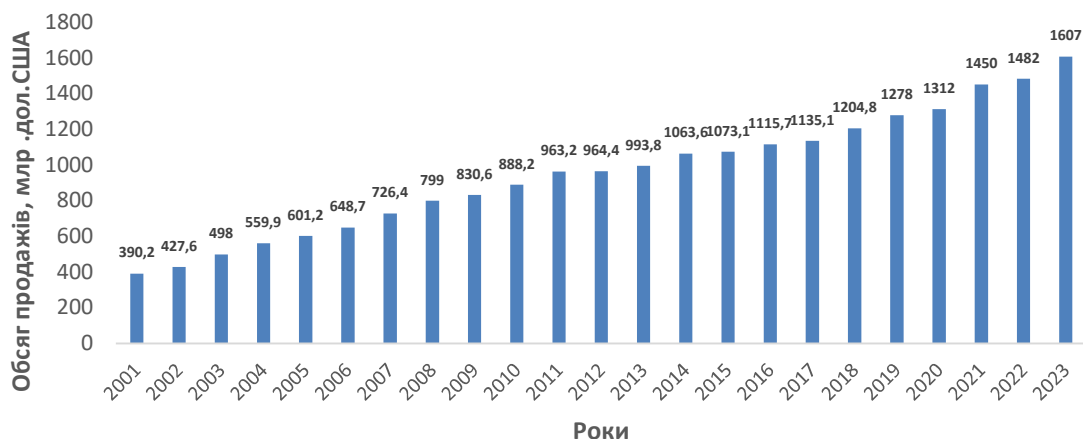

Рис. 1. Річна динаміка обсягу доходів фармацевтичної промисловості в усьому світі з 2001 по 2023 рік

Джерело: складено за даними Statista. URL: <https://es.statista.com/estadisticas/635153/ingresos-mundiales-del-sector-farmaceutico/> (дата звернення 20.04.2024)

З рисунка 1 бачимо, що протягом усього аналізованого періоду дохід у фармацевтичному секторі постійно зростає, досягнувши нового максимуму понад 1,6 трильйона доларів США у 2023 році. Однак ця цифра, як і в минулому 2022 році, була здебільшого пов'язана з однією географічною територією – Північною Америкою, зокрема США. Більш ніж половину загальних продажів зафіксовано саме в межах цього регіону (рис.2).

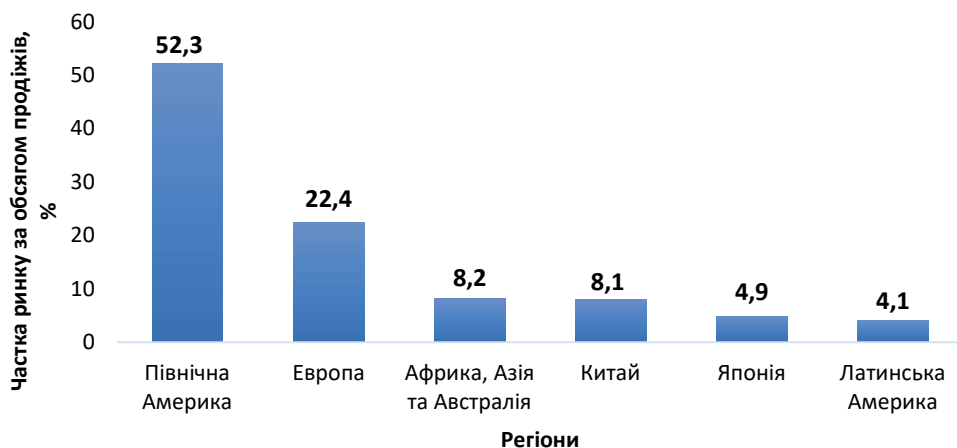

Рис. 2. Відсотковий розподіл світових продажів фармацевтичної промисловості у 2022 році за регіонами

Джерело: складено за даними Statista. URL: <https://es.statista.com/estadisticas/598918/cuota-de-mercado-de-la-industria-farmaceutica-por-region/> (дата звернення 20.04.2024)

Наведена на рисунку 2 статистика показує відсотковий розподіл глобальних продажів фармацевтичної промисловості у 2022 році за регіонами. Цього року частка ринку Північної Америки склала майже 52,5% від загального обсягу продажів фармацевтичної промисловості

в усьому світі.

Фармацевтична промисловість відіграє вирішальну роль у забезпеченні здоров'я та добробуту населення світу, а також у світовій економіці. Найкращі фармацевтичні бренди не лише відповідають за розробку та маркетинг ліків, але й здатні справляти значний вплив на фінансові ринки. Brand Finance, провідна консалтингова компанія з оцінки брендів, щороку аналізує 5000 найкращих компаній світу. Шляхом класифікації та оцінки у звіті визначено головні бренди у фармацевтичному секторі у 2023 році шляхом оцінки їх частки на ринку, фінансів і сили впливу¹ (табл.1).

Таблиця 1

Топ-10 фармацевтичних компаній світу за рейтингом Brand Finance Healthcare за 2023 рік

Місце компанії	Рейтинг за оцінкою вартості бренду		Рейтинг за оцінкою сили бренду	
	Назва компанії	Оцінка вартості бренду, млрд дол. США	Назва компанії	Індекс сили бренду (Brand Strength Index) (максимальне значення – 100)
1	Johnson & Johnson (США)	12,8	Johnson & Johnson (США)	82,3
2	Roche Holding AG (Швейцарія)	8,5	Bayer (Німеччина)	79,4
3	Pfizer Inc. (США)	6,2	Pfizer Inc. (США)	78,6
4	Merck & Co. (США)	5,8	AstraZeneca (Велика Британія)	76,6
5	AstraZeneca (Велика Британія)	5,6	Roche (Швейцарія)	75,5
6	Bayer (Німеччина)	5,5	Merck & Co. (США)	75,2
7	Bristol Myers Squibb (США)	4,4	Novo Nordisk (Данія)	75,1
8	Sanofi (Франція)	4,1	Eli Lilly and Company (США)	73,7
9	Eli Lilly and Company (США)	3,9	Yunnan Baiyao Group Co. (Китай)	73,4
10	AbbVie (США)	3,9	Bristol Myers Squibb (США)	72,7

Джерело: складено за даними URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-healthcare-2023-preview.pdf> (дата звернення 20.04.2024)

Як видно з таблиці 1, Johnson & Johnson позиціюється як бренд із найкращою оцінкою вартості у фармацевтичному секторі попри зниження його оцінки у 2023 році на 5% порівняно з 2022 роком. Однак це зниження було загальним, оскільки весь сектор впав на 2%, як пояснює консалтингова компанія. Уповільнення фінансових результатів Johnson & Johnson і зниження актуальності бренду стали двома ключовими факторами, які зумовили зниження оцінювального показника. У 2023 році пандемія Covid-19 відступала, і такі фармацевтичні компанії, як Johnson & Johnson, Pfizer та AstraZeneca, цінність і впізнаваність брендів яких різко зросли під час пандемії через виробництво вакцин, зазнають зниження доходів і вартості брендів. Крім того, відбулося значне падіння капіталу багатьох провідних фармацевтичних компаній, що також відіграло важливу роль у зменшенні вартості їхніх брендів.

¹ URL: <https://static.brandirectory.com/reports/brand-finance-healthcare-2023-preview.pdf> (дата звернення 20.04.2024)

Сила бренду має вирішальне значення у фармацевтичній промисловості, безпосередньо впливаючи на довіру громадськості, інвесторів і регуляторні відносини. Великі фармацевтичні компанії покладаються на сильні та цінні бренди як на ключовий компонент підвищення цінності для стейкхолдерів. На ринку сильні бренди дозволяють цим компаніям виділитися серед конкурентів, а надійність брендів створює довіру серед медиків, пацієнтів та інших зацікавлених сторін, підвищуючи лояльність і збільшуючи частку ринку та зростання доходів. Сила бренду також впливає на ціноутворення, оскільки бренди з сильним капіталом часто можуть розраховувати на вищі ціни. Крім того, сильний бренд приваблює найкращі таланти та забезпечує успішне ділове партнерство, покращуючи перспективи компанії. Тому на основі опитування тисяч респондентів та розрахунку системи показників оцінки інвестицій, капіталу та ефективності діяльності Brand Finance визначає також відносну силу брендів. За результатами обробки даних за 2023 рік визначено, що при тому, що Johnson & Johnson є найціннішим, він став і найсильнішим фармацевтичним брендом, обійшовши торішнього лідера Pfizer і зайнявши перше місце.

Ринкова капіталізація надає інформацію про те, скільки коштує компанія на фондовому ринку. Це показник стабільності та перспектив майбутнього зростання. На рис. 3 представлений світовий рейтинг біотехнологічних і фармацевтичних компаній за ринковою капіталізацією в 2023 році згідно з даними, опублікованими на вебпорталі Statista.

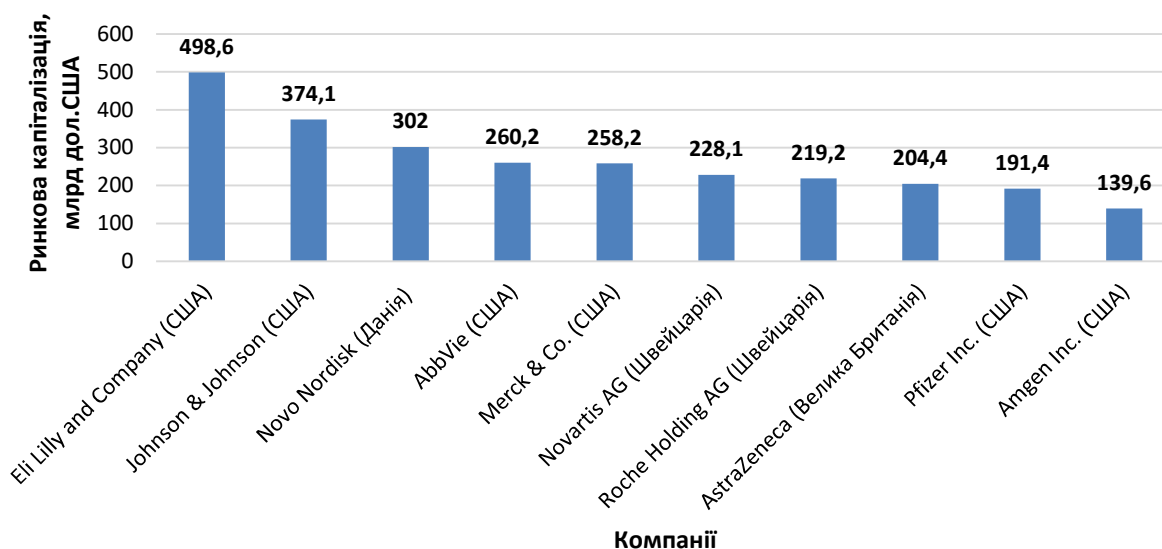

Рис. 3. Світовий рейтинг біотехнологічних і фармацевтичних компаній за ринковою капіталізацією у 2023 році

Джерело: складено за даними Statista. URL: <https://es.statista.com/estadisticas/600793/empresas-biotecnologicas-y-farmaceuticas-lideres-por-capitalizacion-de-mercado/> (дата звернення 20.04.2024)

Сфера охорони здоров'я споживає найбільше ресурсів на дослідження та розробки (R&D в англійській аббревіатурі). За оцінками Всесвітньої федерації фармацевтичної промисловості (IFPMA) у 2024 році в галузь буде інвестовано 196 мільярдів доларів США, що перевищить торішній обсяг на понад 4%². Значна частина інвестицій пов'язана з технологічним прогресом, який призводить до суттєвих змін на користь пацієнтів. R&D залишається основою розвитку галузі. Структуру інвестицій в R&D за функціями великими фармкомпаніями у 2022 році наведено на рис. 4.

² <https://www.ifpma.org/publications/facts-and-figures-2022-the-pharmaceutical-industry-and-global-health/> (дата звернення 20.04.2024)

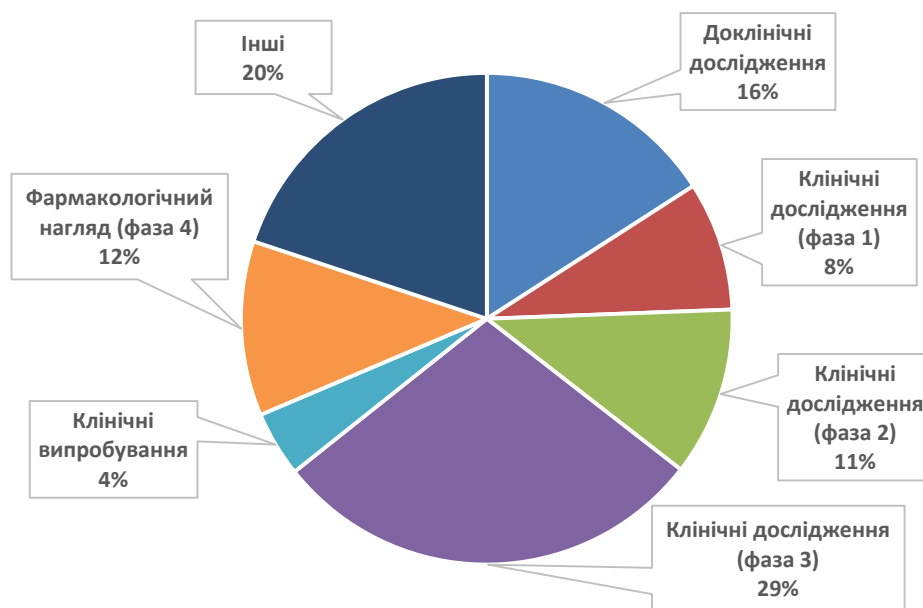

Рис. 4. Функціональний розподіл інвестицій у дослідження і розробки фармацевтичної галузі у 2022 році

Джерело: побудовано за даними URL: https://phrma.org/-/media/Project/PhRMA/PhRMA-Org/PhRMA-Refresh/Report-PDFs/A-C/PhRMA_membership-survey_single-page_70523_es_digital.pdf (дата звернення 20.04.2024)

За даними³ зараз у світі розробляється понад 9000 препаратів та 260 вакцин у всіх сферах медицини. Однак між затвердженням і включенням у соціальне страхування цих методів лікування в країнах може пройти до 10 років. Створення нового препарату чи вакцини потребує років досліджень, часу та інвестицій, і саме тому фармацевтичні компанії сприяють розвитку інноваційних екосистем, до яких входять науковці, спеціалісти, регулятори, групи пацієнтів і постачальники медичних послуг. Сучасними підходами щодо організації досліджень і розробок у фармацевтичній галузі є:

1) Персоналізована, прецизійна медицина, яка дозволяє ідентифікувати генетичний і молекулярний профіль пацієнтів, щоб поставити точніші діагнози та передбачити реакцію на лікування, щоб зменшити побічні ефекти та бути більш ефективними. Пацієнти переходять від пасивних суб'єктів до головних героїв у управлінні своїм здоров'ям завдяки більш індивідуальній увазі.

2) Комплексний підхід ESG (екологічний, соціальний та урядовий), зосереджений на людях, з адаптацією стратегій і технологій, дотриманням міжнародних етичних і нормативних стандартів, які гарантують безпеку пацієнтів і своєчасний доступ до лікування.

3) Цифровізація як внутрішніх, так і зовнішніх процесів, що дозволяє покращити обслуговування та інформованість пацієнтів. Можливість доступу до масивів даних через мобільні додатки та пристрої полегшує дослідження більш ефективних методів лікування, оскільки існує сегментована інформація.

4) Регуляторна гнучкість – підхід, спрямований на спрощення процедур затвердження та маркетингу лікування та проведення клінічних досліджень без шкоди для безпеки чи ефективності.

Європейська фармацевтична промисловість була ключовим гравцем під час пандемії коронавірусу через свою роль у розробці вакцин і ліків і позиціювала себе як один зі стратегічних секторів у економічному та соціальному відновленні Європи. Відповідно до звіту Європейської федерації асоціацій фармацевтичної промисловості (EFPIA) – інноваційним

³ URL: <https://www.ifpma.org/publications/facts-and-figures-2022-the-pharmaceutical-industry-and-global-health/> (дата звернення 20.04.2024)

фармацевтичним компаніям, які входять до складу EFPIA, вдалося подвоїти виробництво, збільшити експорт у шість разів і зареєструвати дуже високий торговий баланс порівняно з рештою високотехнологічних секторів Європи за останній 21 рік. Інноваційні фармацевтичні компанії складають високотехнологічний сектор із найвищою доданою вартістю на одного працівника в Європі та той, який найбільше інвестує в дослідження та розробки щодо своїх продажів. У 2022 році в Європі було інвестовано приблизно 44,5 мільярда євро в дослідження та розробки фармацевтичного сектору. У ньому безпосередньо працює близько 865 тис. людей, і опосередковано – приблизно втричі більше⁴.

В останні роки європейська фармацевтична галузь зіткнулася зі зростаючою конкуренцією з боку країн, що розвиваються, таких як Бразилія, Китай, Південна Корея та Індія, які збільшують свої інвестиції в біомедичні дослідження. Ця ситуація призвела до того, що економічна та дослідницька діяльність фармацевтичної промисловості в ЄС перемістилася за межі континенту. Така втрата конкурентоспроможності має прямі наслідки для громадян, які мають менший доступ до інноваційних ліків або можливість брати участь у невеликій кількості клінічних випробувань. На фоні потреби мати інноваційні, доступні ліки виникають вимоги законодавців, постачальників, фармацевтичних компаній і пацієнтів щодо кращого співвідношення ціни і якості та прозорості у фінансуванні. Європейський Союз започаткував низку регуляторних ініціатив, які покликані змінити регуляторне середовище фармацевтичної промисловості в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Серед них – Європейська фармацевтична стратегія, яка встановлює нові нормативні відносини у суспільстві для покращення доступності ліків у всіх державах-членах, підвищення прозорості цін, сприяння державним закупівлям у ЄС та глобальній конкурентоспроможності галузі, адже галузь серйозно постраждала від впливу заходів бюджетної економії, запроваджених урядами більшої частини Європи з 2010 року⁵.

Сучасний стан фармацевтичного ринку в Україні передусім характеризується проблемами, спричиненими війною. Найскладнішим для розвитку вітчизняної галузі став 2022 рік, коли після щорічного зростання обсягів продажів на 10-12% відбулося їх скорочення на 6,1%⁶. За іншою інформацією експертів, аптечні продажі впали у 2022 році на 29% при зростанні цін на фармацевтичному ринку на 19%⁷. Основними проблемами ринку фармацевтичної продукції в воєнних умовах залишаються такі^{8 9}:

- втрата торгової мережі та сировинної бази;
- ускладнення і подорожчання логістики;
- інфляція та зниження купівельної спроможності населення;
- здорожчання іноземної сировини через зростання валютних курсів та цін на енергоресурси в Європі;
- зменшення кількості споживачів через виїзд значної частки населення країни за кордон;
- кадровий голод, зокрема в аптечній мережі.

Але вже починаючи з кінця 2022 року фармацевтичний ринок України демонструє часткове відновлення. Спостерігається зростання обсягу проданих ліків, хоча спочатку лише у гривневому (у 2023 році приріст обсягів продажів у гривнях становив 23% порівняно зі 2022 роком), а не натуральному (у 2023 році зменшення обсягів продажів в кількості упаковок

⁴ <https://efpia.eu/media/rm4kzdlx/the-pharmaceutical-industry-in-figures-2023.pdf> (дата звернення 20.04.2024)

⁵ URL: <https://nitid.com/wp-content/uploads/2023/03/Informe-Farma-NITID-Apple-Tree.pdf> (дата звернення 20.04.2024)

⁶ URL: <https://darnytsia.ua/pharma-directory/trends-of-the-pharmaceutical-market-ua-2023/%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%84%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%B2%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83%202023%20ua.pdf> (дата звернення 20.04.2024)

⁷ URL: <https://interfax.com.ua/news/pharmacy/888686.html> (дата звернення 20.04.2024)

⁸ URL: <https://mind.ua/publications/20248405-farma-pid-chas-vijni-pereorientaciya-z-antikovidnih-na-krovospinni-zrujnovani-skladi-ta-migraciya-pro> (дата звернення 20.04.2024)

⁹ <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/farmaciya-pid-chas-vijni-problemi-i-zavdannya/> (дата звернення 20.04.2024)

становило 6,4%) еквіваленті (дані за перші півріччя відповідного року). Подорожчання фармацевтичної продукції відбувалося під впливом інфляції, подорожчання сировини та послуг дистрибуторів. Зростання обсягу продажу відбувалося зокрема завдяки розширенню мережі аптек на звільнених від окупації територіях. Ціновий фактор значно вплинув на вибір споживачів на користь вітчизняних ліків низького цінового сегмента: середньозважена вартість придбаних у 2022 – першому півріччі 2023 році ліків знаходилася в межах 100-150 грн за упаковку, а більш ніж половина ліків у першому півріччі 2023 р. купувалися за ціною менш як 100 грн 70% фармацевтичних компаній, присутніх на ринку України, є вітчизняними¹⁰.

В табл. 2 наведені рейтинги українських фармацевтичних компаній за 2023 рік.

Таблиця 2

Рейтинги фармацевтичних компаній України

Місце компанії в рейтингах	Рейтинг за часткою ринку*		Рейтинг кращих компаній за комплексною оцінкою показників діяльності Ukrainian Business Award	
	Назва компанії	Частка ринку, %	Назва компанії	Комплексна оцінка
1	Дарниця	15,8	Фармак	91,45
2	Фармак	7,2	Фармацевтична компанія “Здоров’я”	82,31
3	Київський вітамінний завод	6,0	Дарниця	81,20
4	Корпорація “Артеріум”	4,6	ЮРІЯ-ФАРМ	80,42
5	Фармацевтична компанія “Здоров’я”	3,9	Корпорація “Артеріум”	69,51
6	Віола	3,6	Віофарма	66,18
7	-	-	ІнтерХім	60,31
8	Житомирська фармацевтична фабрика Vishpha	3,5	Хімфармзавод “Червона зірка”	50,38
9	-	-	Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод	50,21
10	-	-	Київський вітамінний завод	43,19

* прочерки в таблиці означають, що дані позиції на вітчизняному ринку зайняті іноземними компаніями

Джерело: складено за даними (URL: <https://darnysia.ua/pharma-directory/trends-of-the-pharmaceutical-market-ua-2023>, URL: <https://uba.top/pharma/> (дата звернення 20.04.2024)

З таблиці 2 бачимо, що більшість компаній, які входять в ТОП-10 за часткою охоплення ринку, є українськими, і першою серед них є Дарниця. Фармацевтична компанія Дарниця – це сучасне технологічне виробниче підприємство з понад 90-річною історією. Наразі компанія є номером 1 в Україні за обсягом продажу в натуральному вимірі і єдиною фармкомпанією, представленою в рейтингу стійких бізнесів України за версією Forbes.

Наведені в таблиці 2 рейтинги є взаємодоповнюючими, оскільки в систему показників Ukrainian Business Award не входить показник частки вітчизняного ринку. Тому існує можливість поєднати вказані рейтинги, визначивши для кожної компанії середній номер місця (кількість балів узагальненого рейтингу). Для компаній, які присутні в одному з рейтингів, але

¹⁰ URL: <https://mind.ua/publications/20263247-tendenciya-farmi-2023-ukrayinska-produkciya-dominue-na-rinku-a-virobniki-naroshchuyut-eksport> (дата звернення 20.04.2024)

відсутні у другому, умовно приймемо в останньому місці № 11. В табл. 3 показано результати розрахунків узагальненого рейтингу вітчизняних фармацевтичних компаній.

Таблиця 3

Розрахунок узагальненого рейтингу фармацевтичних компаній України

Назва компанії	Розрахунок кількості балів узагальненого рейтингу	Місце компанії в узагальненому рейтингу
Фармак	$(2 + 1) : 2 = 1,5$	1
Дарниця	$(1 + 3) : 2 = 2$	2
Фармацевтична компанія “Здоров’я”	$(5 + 2) : 2 = 3,5$	3
Корпорація “Артеріум”	$(4 + 5) : 2 = 4,5$	4
Київський вітамінний завод	$(3 + 10) : 2 = 6,5$	5
ЮРІЯ-ФАРМ	$(11 + 4) : 2 = 7,5$	6
Віола	$(6 + 11) : 2 = 8,5$	7
Biopharma	$(11 + 6) : 2 = 8,5$	7
ІнтерХім	$(11 + 7) : 2 = 9$	8
Житомирська фармацевтична фабрика Vishpha	$(8 + 11) : 2 = 9,5$	9
Хімфармзавод “Червона зірка”	$(11 + 8) : 2 = 9,5$	9
Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод	$(11 + 9) : 2 = 10$	10

Джерело: власні розрахунки

За отриманими в табл. 3 результатами розрахунків, компанія Фармак лідирує в узагальненому рейтингу на фармацевтичному ринку України. Найвищу позицію компанії Фармак на ринку підтверджують інші її досягнення за останні роки. Так, вона є одним із найбільших вітчизняних експортерів, реалізуючи свою продукцію у понад 50 країн світу. Щорічно компанія випускає близько 20 нових препаратів, в розробці наразі знаходиться понад ста складнокомпонентних препаратів, а загалом в її асортименті – понад 400 найменувань лікарських засобів. За версією Forbes у 2021 році вона увійшла у ТОП-10 найрозумніших компаній України, а у 2023 році стала компанією № 1 як найкращий роботодавець у фармацевтичній галузі в Україні¹¹.

Ще одним фактором розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку є експорт, який, не дивлячись на розрив економічних відносин з державою-агресором та його союзником, у 2023 році набув висхідної динаміки з виходом на нові закордонні ринки.

Наразі залишається дискусійним питання щодо впливу державної політики у сфері охорони здоров’я на розвиток фармацевтичного ринку України. Дані аналітичних звітів показують, що останніми роками, а особливо, в період війни, зростає попит на більш дешеві безрецептурні препарати. Звичайно, ці лікарські засоби поступаються дорогим, виготовленим на основі інноваційних технологій та сировини. Доступність таких ліків для населення, а особливо для більш вразливих його категорій, має бути забезпечений на основі запровадження страхової медицини та окремих програм відшкодування вартості лікарських препаратів (реімбурсації). Проблеми нестачі фінансових ресурсів, які поглибилися у роки війни, вимагають пошуку механізмів колаборації між медичними закладами, гуртовими та роздрібними продавцями за посередництва держави з приводу забезпечення населення медикаментами високої якості й цінового діапазону.

Висновки. Проведений аналіз дозволив виявити закономірності та тенденції у розвитку світового та українського фармацевтичного ринку. Не дивлячись на те, що досліджувані ринки структурно пов’язані між собою за схемою входження: національний → європейський → світовий, кожний з цих ринків має особливості розвитку, які зумовлюються

¹¹ URL: <https://farmak.ua/about/> (дата звернення 20.04.2024).

поведінкою їхніх учасників. Оскільки Україна не є основним гравцем ані світового, ані європейського ринку, то вона не впливає значно на їхні тренди й, навпаки, не всі тенденції розвитку глобального та регіонального ринків притаманні українському національному ринку.

Світовий та європейський регіональний фармацевтичні ринки сповільнили зростання після закінчення пандемії. Лідерами світового ринку є фармацевтичні компанії США, які очолюють рейтинги капіталізації, вартості та сили брендів, започатковують нові підходи щодо фінансування та організації досліджень і розробок у фармацевтичній галузі. Європейські компанії також входять до Топ-10 кращих світових фармацевтичних брендів. Європейський ринок характеризується частковою втратою конкурентоспроможності, в першу чергу, цінової, на користь країн, що розвиваються, через подорожчання сировинних та енергетичних ресурсів для виробництва продукції. Тому головною задачею регуляторної політики у фармацевтичній сфері ЄС є запровадження заходів щодо підвищення доступності власних ліків.

В Україні зростання фармацевтичного ринку у попередні роки припинилося з початком війни. Проте вже через рік фармацевтична промисловість, дистрибуторська та аптечна мережі змогли відновити виробництво та логістичні ланцюжки, що позначилося на покращенні показників внутрішніх продажів та експорту. Серед десяти топових фармацевтичних компаній за обсягом продажів на вітчизняному ринку сім компаній є українськими. Фармак і Дарниця є лідерами в узагальненому рейтингу українських компаній, сформованому у даній статті за авторською методикою. Подібні узагальнені рейтинги можуть бути основою для вибору контрагентами найкращих компаній з точки зору якості та ефективності фармацевтичних продуктів, що виробляються. Запропонована методика визначення узагальнених рейтингів вимагає подальших удосконалень на предмет більш коректного рейтингування компанії з однаковими оцінковими балами.

Список використаних джерел

1. Рахман М. С., Сівакова О. А. Аналіз тенденцій та перспективи розвитку фармацевтичного ринку. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 1052-1057. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/145.pdf.
2. Кузьмінська Н.Л., Місяйло О.В. Основні тенденції розвитку фармацевтичного ринку в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 16(17). С. 787-791. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/138.pdf.
3. Вітюк А.В., Траченко К.Р. Суперечливі тенденції розвитку фармацевтичної промисловості України. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2018. № 6. С. 35-43. URL: <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2018-141-6-35-43>.
4. Могилова А.Ю., Григолая Я.Д. Сучасний стан та перспективи дистрибуції на фармацевтичному ринку. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.2>.
5. Eiben H, Hala L, Slipchuk V. The current state of the pharmaceutical market of Ukraine, quality assurance and falsification of medicines. *Pharmacia*. 2021. Vol. 68(2). Pp. 411–419. URL: <https://doi.org/10.3897/pharmacia.68.e64723>.
6. Шандарівська О.Є., Цветковська А.В. Дослідження фармацевтичного ринку України: у фокусі концентрація ринку. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія “Проблеми економіки та управління”. 2022. № 1(9). С. 56-68. URL: <https://doi.org/10.23939/semi2022.01.056>.
7. Осос П. А. Потенціал фармацевтичної індустрії в умовах пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. №1(235). С. 34-41. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2022/01/1.21._topik_Osos-P.%D0%90.-34-41.pdf.
8. Войтко С. В., Корольова С. Г. Економічний огляд ситуації на світовому ринку фармацевтичної продукції під впливом карантинних обмежень COVID-19. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.15>.

9. Саліхова О. Б. Порівняльні переваги фармацевтичних індустрій країн крізь призму нових індикаторів. *Статистика України*. 2020. № 2-3. С. 48-58. URL: [https://doi.org/10.31767/su.2-3\(89-90\)2020.02-03.06](https://doi.org/10.31767/su.2-3(89-90)2020.02-03.06).
10. Пенькова О. В., Корман І. І., Семенда О. В. Маркетинговий аналіз фармацевтичного ринку України. *Інвестиції: Практика та досвід*. 2022. № 9-10. С. 16-23. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.9-10.16>
11. Попова І. А., Демченко Н. В., Швед А. Б. Тенденції розвитку фармацевтичного ринку України в умовах воєнного стану. *Бізнес-Інформ*. 2023. № 4. С. 203-209. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-203-209>.
12. Шимановська-Діанич Л. М., Лозова О. В., Юрко І. В. Ринок фармацевтичних товарів України: проблеми та перспективи розвитку. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2023. Травень. С. 13-23. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-02>.
13. Світовий О. Деякі аспекти функціонування фармацевтичного ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-80>.
14. Лихолат С. М., Левицька М. Є. Дослідження впливу війни на ринок лікарських засобів України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 35. С. 203-209. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7765286>.
15. Федорченко А. В., Кулик А. Б., Пономаренко І. В. Особливості застосування методу кластеризації в маркетингових дослідженнях фармацевтичного ринку України. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Т. 10. № 1. С. 7-28. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.1.2023.1>.

References

1. Rahman, M.S. and Sivakova, O.A. (2018), "Analysis of Trends and Prospects for the Development of the Pharmaceutical Market", *Ekonomika i suspilstvo*, 18, 1052-1057. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/145.pdf.
2. Kuzminska, N.L. and Misailo, O.V. (2018), "The Main Trends of Development Pharmaceutical Market in Ukraine", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 16(17), 787-791. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/138.pdf.
3. Vitiuk, A.V. and Trachenko, K.R. (2018), "Supplementary Trends in Development of the Pharmaceutical Industry of Ukraine", *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, 6, 35-43, URL: <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2018-141-6-35-43>.
4. Mohylova A. And Hryholaia Ya. (2021), "Current State and Prospects of Distribution at the Pharmaceutical Market of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, 1, URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.2>.
5. Eiben, H., Hala, L., Slipchuk, V. (2021), "The Current State of the Pharmaceutical Market of Ukraine, Quality Assurance and Falfication of Medicines", *Pharmacia*, 68(2), 411-419. URL: <https://doi.org/10.3897/pharmacia.68.e64723>.
6. Shandarivska, O. Іe. and Tsvetkovska, A.V. (2022), "Research of the Ukraine pharmaceutical market: the market concentration in the focus", *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriiia "Problemy ekonomky ta upravlinnia"*, 1(9), 56-68. URL: <https://doi.org/10.23939/semi2022.01.056>
7. Osos P. A. (2021), "Potential of the Pharmaceutical Sndustry COVID-19 Pandemic", *Actual problems of economics*, 1(235), 34-41. URL: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2021-1-235-34-41>.
8. Voitko, S. and Korolova, S. (2021), "Economic Overview of the Situation on the World Pharmaceutical Market under the Influence of COVID-19", *Efektivna ekonomika*, 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.15>.

9. Salikhova, O. B. (2020), "Comparative Advantages of National Pharmaceutical Industries through the Prism of New Indicators", *Statystyka Ukrainy*, 2-3, 48-58. URL: [https://doi.org/10.31767/su.2-3\(89-90\)2020.02-03.06](https://doi.org/10.31767/su.2-3(89-90)2020.02-03.06).
10. Penkova, O. V., Korman, I. I. and Semenda, O. V. (2022), "Marketing Analysis of the Pharmaceutical Market in Ukraine", *Investytsii: Praktyka ta dosvid*, 9-10, 16-23. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.9-10.16>
11. Popova, I. A., Demchenko, N. V. and Shved, A. B. (2023), "Trends in the Development of the Pharmaceutical Market of Ukraine in the Conditions of Martial Law", *Business Inform*, 3, 203-209. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-203-209>.
12. Shymanovska-Dianyach, L. M., Lozova, O., Yurko, I. V. (2023), "Market of Pharmaceutical Product of Ukraine: Problems and Prospects of Development", *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic sciences*, May, 13-23. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-02>.
13. Svitovyi, O. (2023), "Some Aspects of Functioning the Pharmaceutical Market of Ukraine", *Ekonomika i suspilstvo*, 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-80>.
14. Lykholat, S. M., Levytska, M. Ie. (2023), "Study of the Influence of the War on the Market of Medicinal Products of Ukraine", *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*, 35, 203-209. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7765286>.
15. Fedorchenko, A. V., Kulyk, A. B. and Ponomarenko, I. V. (2023), "Features of the Clusterization Method Application in Marketing Research of the Pharmaceutical Market of Ukraine", *Marketing and Digital Technologies*, 10(1), 7-28. URL: <https://doi.org/10.15276/mdt.7.1.2023.1>.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2024

Рецензовано 25.05.2024

Опубліковано 30.05.2024